

Kronologija Domovinskog rata 1995.

Početkom godine predložen je Plan Z-4 (SAD, Rusija, Njemačka, V. Britanija) o političkom rješenju krize u Hrvatskoj. Plan je naglasio suverenitet i integritet Hrvatske, ali je predvidio iznimno široku autonomiju Srba u UNPA područjima Sjever i Jug (vlastito zakonodavstvo i vlada, posebna policija, novac, grbovi, zastave i obilježja te sudski sustav, pravo ubiranja poreza itd.); hrvatska strana imala je ozbiljnih primjedbi na Plan, a Srbi u Kninu nisu ga željeli ni razmotriti. Pod srpskom okupacijom nalazilo se oko 20 % kopnenoga teritorija Republike Hrvatske.

(14.II.) Snage bihaćkoga HVO-a oslobodile su hrvatska sela Vučjak, Zavalje, Mali i Veliki Skočaj, Međudražje i Dobranicu.

(9.III.) Muslimanske vlasti uhitile su zapovjednika HVO Bihać generala Vladu Šantića, kojem se zatim gubi svaki trag.

(14.-18.III.) Hrvatska vojska je na planinama Dinari i Staretini napravila manje taktičke pomake.

(20.-28.III.) U borbi protiv srpskih postrojbi, Armija BiH oslobodila je strateški važnu planinu Vlašić.

(1.IV.) Odlukom VS UN-a (Rezolucija 981) UNPROFOR u Hrvatskoj postao je UNCRO i preuzeo obvezu nadzora međunarodno priznatih granica Republike Hrvatske. Do početka travnja 1995., prema izvješću Komisije eksperata UN-a Vijeću sigurnosti UN-a, u bivšoj SFRJ ubijeno je 200.000 ljudi, a postojalo je 800 koncentracijskih logora u kojima je bilo 500.000 zatočenika (od toga je 50.000 mučeno, a 20.000 žena i djevojčica je silovano); najveći broj zločina počinili su srpski ekstremisti i njihove postrojbe.

Prema izvješću iz travnja 1994. na prostoru bivše Jugoslavije bilo je 715 zatočeničkih objekata (logora): najviše logora bilo je pod nadzorom bosanskih Srba i Jugoslavije (237), zatim pod nadzorom vlade u Sarajevu i Armije BiH (89), te pod nadzorom Hrvata - bosanskih Hrvata, HVO-a i HV-a (77), dok su 4 logora bila pod nadzorom bosanske vlade i bosanskih Hrvata; za 308 logora nije sa sigurnošću utvrđeno pod čijim su bili nadzorom.

(7.IV.) Na planini Dinari iznad Knina hrvatske postrojbe oslobodile su područje širine 15, a dubine 5 km (napadajni boj Skok 1). HV je stavio pod paljbenu nadzor neprijateljska uporišta na području Uništa i Cetine; pokušaji neprijatelja, koji je djelovanjem topništva iz okruga sela Cetine (teritorij Republike Hrvatske) prekršio Zagrebački sporazum, da u protunapadima vrati izgubljene položaje, nisu uspjeli.

(1.-3.V.) Vojno-redarstvenom operacijom Bljesak oslobođena je zapadna Slavonija i Posavina - UN sektor Zapad (oko 600 km²). Srbi su raketirali Zagreb i druge hrvatske gradove (2.-3.V.), pri čemu su ubili i ranili više osoba. Uspostava hrvatske vlasti na oslobođenom teritoriju bila je brza i učinkovita, a odnos HV-a prema srpskim civilima i zarobljenim protivničkim vojnicima vrlo korektan.

(25.V.) U topničkom napadu na Tuzlu Srbi su usmrtili 71, a ranili oko 150 osoba. Umro je Krešimir (Krešo) Ćosić jedan od najboljih hrvatskih i europskih košarkaša; njegovo ime nalazi se u košarkaškoj Kući slavnih u SAD-u. K. Ćosić osnivao je mormonske zajednice u Hrvatskoj, a svojim diplomatskim djelovanjem u SAD-u, pridonio je afirmaciji Hrvatske.

(30.V.) U Zagrebu je otvorena nova zgrada Nacionalne i sveučilišne biblioteke.

(4.-11.VI.) Hrvatske postrojbe (HV i HVO) potisnule su neprijatelja prema Bosanskom Grahovu i Glamoču (napadajni boj Skok 2). Hrvatska vojska ovladala je jakim srpskim uporištem Crni Lug i okolnim selima te Velikim i Malim Šatorom; oslobođeno je područje širine 30 km, a dubine 14 km - oko 420 km². Time je Livanjsko polje u cijelosti osigurano za manevarski prostor hrvatskih postrojba, koje su spojene od Dinare preko Šator planine i Staretine sve do Kupreških vrata, a pod nadzor hrvatskog topništva stavljena je važna komunikacija Glamoč - Bosansko Grahovo u BiH te Cetinska dolina i Vrličko polje u Hrvatskoj.

(2.VII.) Papa Ivan Pavao II. proglasio je svecem Marka Križevčanina.

(11.VII.) Srpske postrojbe osvojile su Srebrenicu, a zatim i Žepu (25.VII.), gradove "pod zaštitom" UN-a. Nad stanovništvom tih gradova Srbi su počinili stravičan ratni zločin; ubijeno je više od 8000 Muslimana, a ostali su prognani.

(15.VII.) Načelnik Glavnoga stožera HV-a postao je general zbora Zvonimir Červenko, sudionik antifašističke borbe u II. svjetskom ratu.

(19.VII.) Pokrenuta je snažna ofenziva Srba iz Hrvatske i Abdićevih snaga na rezolucijom UN-a "zaštićeni" Bihać.

(22.VII.) U Splitu su predsjednik RH (Franjo Tuđman) i predsjednik Predsjedništva BiH (Alija Izetbegović) te predsjednik Federacije BiH (Krešimir Zubak) i predsjednik Vlade BiH (Haris Silajdžić) potpisali Deklaraciju o oživotvorenju Sporazuma iz Washingtona, zajedničkoj obrani od srpske agresije i postizanju političkog rješenja sukladno naporima međunarodne zajednice (Splitska deklaracija); osobit značaj imao je sporazum o vojnoj suradnji.

(25.-30.VII.) Hrvatske postrojbe oslobodile su oko 1600 km² teritorija BiH (operacija Ljeto '95.).

Cilj hrvatskih postrojbi bio je povećati sigurnost Livna i Kupresa, zaustaviti srpsku ofenzivu na Bihać i stvoriti preduvjete za oslobađanje Knina i ostalih okupiranih dijelova Hrvatske.

Oslobađanjem Bosanskog Grahova (28.VII.) i Glamoča (29.VII.), hrvatske postrojbe dovele su pobunjene Srbe u sjevernoj Dalmaciji u poluokruženje, a stvoreni su i preduvjeti za napredovanje prema Banjoj Luci.

(1.VIII.) Na Brijunima su održani razgovori između hrvatskoga predsjednika F. Tuđmana i stranih veleposlanika u Hrvatskoj, o načinu rješavanja krize; zbog nekooperativnosti pobunjenih Srba, hrvatski predsjednik najavio je mogućnost vojne akcije, a američki veleposlanik Peter Galbraith savjetovao je da se dobro razmisli o tom potezu. Ako to učinite, ali ja ne kažem da to morate učiniti, budite oprezni. U toj ćete stvari biti potpuno sami. Vodite računa o vojnicima UN-a i zaštitite civilno stanovništvo hrvatskih Srba. (američki veleposlanik P. Galbraith)

(3.VIII.) Pregovori između hrvatskih vlasti i pobunjenih Srba u Genthodu kod Geneve nisu donijeli nikakav pomak; Srbi su odbili prijedlog "mirne reintegracije".

(4.-8.VIII.) Vojno-redarstvenom operacijom Oluja '95. hrvatske postrojbe oslobodile su okupirani teritorij Hrvatske u sjevernoj Dalmaciji, Lici, Banovini i Kordunu (10.500 km²) te omogućile Armiji BiH da razbije srpsku opsadu Bihaća.

Na početku operacije Hrvatsko ratno zrakoplovstvo uništilo je neprijateljsko radio-relejno čvorište Čelavac te središta veze na Petrovoj i Zrinskoj gori; prvoga dana operacije hrvatske postrojbe oslobodile su Sveti Rok i Lovinac, Čistu Malu i Čistu Veliku, te Mali Alan. Hrvatski kraljevski grad Knin s okolicom te Ljubovo, Žitnić, Gračac, Rakovica, Primišlje, Plaški, Dubica, Vrljika, Kijevo, Drniš, Obrovac, Benkovac, Saborsko, Lička Jasenica, Vaganac, Ličko Petrovo Selo, Željava, Medak ... oslobođeni su 5.VIII., a toga dana (ili 6. VIII.???) kod Tržačkih Raštela susrele su se postrojbe HV-a i Armije BiH.

Petrinja, Kistanje, Novi Lički Osik, Vrhovine, Kostajnica, Udbina, Korenica, Slunj, Cetingrad, Plitvice, Glina, Otrić, Bruvno ... oslobođeni su 6.VIII. Dvor na Uni, Topusko, Vrgin Most,

Vojnić, Tušilović, Turanj, Gornji i Donji Lapac, Srb ... oslobođeni su 7.VIII.; do 8.VIII. hrvatske postrojbe stale su na međunarodno priznatu granicu između Hrvatske i BiH.

Premda su vojna djelovanja uglavnom završila 7.VIII. (do 18 sati), predaja zapovjednika srpske vojske u Viduševcu 8.VIII. (u 19 sati) značila je kraj operativnog dijela operacije Oluja '95., ali i kraj vojnoga djelovanja na teritoriju Republike Hrvatske u ratu za slobodu i nezavisnost Hrvatske 1991. - 1995. (Domovinski rat). Pod oružjem se u tom trenutku nalazilo oko 200.000 hrvatskih vojnika.

Hrvatska vojska izvršila je zadaću! (ministar obrane RH Gojko Šušak u povodu završetka vojno-oslobodilačke operacije Oluja '95.) Uoči napada, hrvatskim vojnicima izdana je stroga zapovijed o zaštiti civila i civilnih te osobito vjerskih (pravoslavnih) objekata, a tijekom akcije u javnim medijima neprestano je ponavljan poziv predsjednika RH hrvatskim građanima srpske nacionalnosti da ostanu u Hrvatskoj, jer su im na temelju Ustava i Ustavnog zakona o manjinama zajamčena sva građanska prava.

Ipak, najveći dio Srba iz samoproglašene "Krajine" u Hrvatskoj, na zahtjev svoga političkoga i vojnoga vodstva, napustio je Hrvatsku. Zapovijed (br. 12-3113-1195) o evakuaciji Srba iz tzv. Krajine potpisao je (4.VIII.) Milan Martić, predsjednik "Krajine". Predstavnicu UN-a i američki veleposlanik u Hrvatskoj Peter Galbraith potvrdili su da su srpski civili napustili područje tzv. Krajine prije dolaska HV-a; njihov broj procjenjuje se na oko 90.000 ljudi (hrvatski izvori), odnosno 150.000 (izvori UN-a), pa čak i na 200.000 - 250.000 (srpski izvori).

Tijekom Oluje '95. hrvatski vojnici nisu srušili niti jedan vjerski (pravoslavni) objekt; ipak, u razdoblju nakon završetka akcije zabilježena su kriminalna djela osвете ili ubojstva iz koristoljublja nad pojedinim Srbima te paljenje napuštenih kuća hrvatskih građana srpske nacionalnosti. Hrvatska vlast je protiv takvih prekršitelja podnijela 3978 kaznenih prijava; na hrvatskim sudovima zbog toga je osuđeno 1949 prekršitelja hrvatske nacionalnosti, a od tog broja 1492 osobe osuđene su na odgovarajuće kazne (za ubojstvo je osuđeno 27 osoba, a na izdržavanje teške zatvorske kazne u trajanju od 1 do 15 godina upućeno je 13 osoba). (podaci iz "Bijele knjige" - rujna 1999. koju su hrvatske vlasti predale Sudu za ratne zločine u Haagu)

(12.VIII.) U okrugu Bosanskoga Grahova srpske postrojbe su u protunapadu nanijele gubitke HV-u i preuzele neke položaje, ali su hrvatski vojnici opet potisnuli neprijatelja prema Drvaru.

(30.VIII.) Nakon još jednog strašnog zločina (41 ubijen i oko 100 ranjenih Sarajlija na tržnici Markale) koji su Srbi počinili granatiranjem Sarajeva (28.VIII.), započeli su zračni napadi NATO snaga na srpsku protuzračnu obranu, odašiljače, skladišta, komunikacije i drugu vojnu infrastrukturu (do 13.IX.).

(8.-15.IX.) U vojnoj operaciji Maestral hrvatske postrojbe oslobodile su Jajce i oko 2500 km² teritorija BiH (100 km teritorija po širini i 25 km po dubini). Cilj hrvatskih postrojba (HV i HVO) bio je dubljim prodorom prema Šipovu i Jajcu te Drvaru i Oštrelju potisnuti neprijatelja od Kupresa, Glamoča i Bosanskog Grahova, i osigurati Livno od dometa dalekometnoga topništva i raketa, kako bi se stvorili uvjeti za povratak prognanika, a istodobno snagama Armije BiH (5. i 7. korpus) stvoriti uvjete za napredovanje prema rijeci Sani i dolinom rijeke Ugar.

Hrvatske postrojbe ovladale su Vitorogom i Demirovcem (11.IX.), Šipovom (12.IX. - kasnije Daytonskim sporazumom prepušten Srbima), Jajcem (13.IX.), Drvarom i prijevojem Oštrej (14.IX.). Armija BiH oslobodila je Donji Vakuf, Bosanski Petrovac i Ključ, a zatim Sanski Most i Bosansku Krupu (17.IX.).

(18.-19.IX.) HV je prešao rijeku Unu na nekoliko mjesta od Dvora do Dubice (akcija Una), ali je nakon početnoga napredovanja pretrpio znatne gubitke i povukao se na polazne položaje.

(8.-15.X.) Hrvatske postrojbe (HV i HVO) oslobodile su 800 km² teritorija BiH (operacija Južni potez); pod nadzorom srpskih postrojbi, koje su se nalazile pred potpunim slomom, ostalo je 46 % teritorija BiH.

Cilj hrvatskih vojnika u akciji bio je poraziti neprijatelja na širem području Mrkonjić Grada, Podrašničkog polja i HE Jajce-3 (Bočac), doseći položaje s kojih se može gađati Banja Luka i poduzeti napadajno djelovanje za njezino oslobađanje, staviti pod nadzor putove prema Banjoj Luci te oslabiti pritisak neprijatelja na 5. i 7. korpus Armije BiH, koja je počela gubiti područje oko gradova Bosanski Novi i Ključ.

Hrvatske postrojbe prodrle su 40 km u širinu i 20 km u dubinu neprijateljskoga teritorija te ovladale Mrkonjić Gradom (10.X.) i HE Bočac (kasnije Daytonskim sporazumom prepušteni Srbima). Time su preuzele nadzor nad cijelim elektroenergetskim sustavom na rijeci Vrbas i stvorile preduvjete za ulazak u Banju Luku (udaljena 23 km od hrvatskih položaja), u kojoj je zavladao panika i za čiju obranu nije bilo dovoljno snaga; postrojbama Armije BiH omogućeno je napredovanje prema Skender Vakufu i učvršćenje u Sanskom Mostu (opet oslobođen 12.X.). "Vojska Republike Srpske" bila je pred potpunim porazom.

(9.X.) U borbama za Mrkonjić Grad, kao zamjenik zapovjednika 4. gbr., poginuo je general bojnik Andrija Matijaš Pauk, jedan od legendarnih zapovjednika u Domovinskom ratu.

(29.X.) Na trećim višestranačkim izborima za Zastupnički dom Sabora, opet je pobijedio HDZ. HDZ je dobio 1.093.403 glasova (45,2 %), a Koalicija HSS-IDS-HNS-HKDU-SBHS 441.390 (18,3 %), HSLs 279.245 (11,6 %), SDP 215.839 (8,9 %), HSP 121.095 (5 %) glasova itd. Na izborima u gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji većinu mandata dobila je udruga oporbenih stranaka (33 od 50), no njezine kandidate predsjednik Republike Hrvatske F. Tuđman nije želio prihvatiti (Zagrebačka kriza).

(12.XI.) Republika Hrvatska je s pobunjenim Srbima iz Baranje, istočne Slavonije i zapadnog Srijema (UN sektor Istok, oko 4,5 % od ukupnog teritorija Hrvatske) u Erdutu potpisala sporazum o mirnoj reintegraciji tih krajeva u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske (Erdutski sporazum).

(21.XI.) U Daytonu (Ohio, SAD), nakon dugih i teških pregovora (1.-21.XI.) delegacije Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije, predvođene predsjednicima F. Tuđmanom, A. Izetbegovićem i S. Miloševićem, prisiljene su na sporazum o miru u BiH (Daytonski sporazum).

S američke strane pregovore je vodio Richard Holbrooke, a povremeno i državni tajnik Warren

Christopher. BiH je podijeljena po principu: 1 država - 2 entiteta - 3 naroda. Srpskom entitetu pripalo je čak 49 % teritorija BiH (Federaciji BiH samo 51 %), usprkos tomu što je "Republika Srpska" stvorena genocidom nad nesrpskim stanovništvom i što su srpske vođe (S. Milošević, R. Karadžić i drugi) i srpska politika proglašeni glavnim krivcima za izbijanje sukoba i strašno krvoproliće na teritoriju bivše SFRJ te usprkos činjenici da je udio Srba u nacionalnoj strukturi BiH prema popisu iz 1991. bio znatno manji od 49 %; u BiH je 1991. živjelo 4.364.574 stanovnika - 1.905.829 (43,7 %) Muslimana, 1.369.258 (31,1 %) Srba, 755.895 (17,3 %) Hrvata te Jugoslavena (5,5 %) i ostalih (2,4 %). Daytonskim sporazumom zajamčeno je pravo svih izbjeglica i prognanika na povratak u svoje domove, a nadgledanje primirja povjereno je međunarodnim snagama; time je ispunjen glavni cilj - zaustavljanje rata u BiH, no u javnosti je prevladalo mišljenje da sporazum nije pravedan i da su agresori (Srbi) nagrađeni.

(23.XI.) VS UN-a (Rezolucija 1023) potvrdilo je temeljni sporazum o mirnoj reintegraciji istočne Slavonije, Baranje i zapadnoga Srijema u sastav Republike Hrvatske; ukinute su sankcije protiv SRJ.

(14.XII.) Na temelju rezultata pregovora u Daytonu, predsjednici Tuđman, Izetbegović i Milošević potpisali su u Parizu mirovni plan za Bosnu i Hercegovinu.

Supotpisnici i "jamci" za njegovo provođenje su: SAD (predsjednik Bill Clinton), Rusija (premijer Viktor Černomirdin), Francuska (predsjednik Jacques Chirac), Njemačka (kancelar Helmut Kohl) i Velika Britanija (premijer John Major) te španjolski premijer Felipe Gonzales u funkciji predsjedatelja Europske unije.

Hrvati iz Bosanske Posavine prosvjedovali su protiv Daytonskog sporazuma, jer je njihov zavičaj najvećim dijelom ostao unutar Republike Srpske; prema popisu stanovnika iz 1991., Srba je u Bosanskoj Posavini bilo tek 27,12 %, a protjeravši Hrvate i Muslimane prisvojili su više od 55 % toga područja.

(29.XII.) Zapovjednik prijelazne uprave UN-a za istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem, umirovljeni general bojnik Jacques Klein, potvrdio je u Zagrebu, u razgovoru s predsjednikom Tuđmanom, da su hrvatska suverenost i teritorijalni integritet neupitni.

Razdoblje tzv. Mirne reintegracije, za čije je provođenje VS UN-a ustanovilo UNTAES (Rezolucija 1037, od 15.I. 1996.), završilo je 15. siječnja 1998., kada je hrvatsko Podunavlje (odnosno istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem) vraćeno u sastav Republike Hrvatske. Tijekom ratnih događanja u Hrvatskoj 1991. - 1995., mobilizacijom je bilo obuhvaćeno 360.070 vojnih obveznika (u redovima HV-a u tom razdoblju, uz Hrvate, bio je i znatan broj pripadnika ostalih narodnosti koje žive u Hrvatskoj, a među njima i oko 9000 Srba). Hrvatska strana imala je 10.668 poginulih i 2915 "nestalih" (ukupno 13.583) te 37.180 ranjenih osoba u Republici Hrvatskoj. U Bosni i Hercegovini poginulo je i nestalo 9909, a ranjeno 20.649 Hrvata. (podaci iz izvješća predsjednika RH F. Tuđmana na zajedničkoj sjednici oba doma Hrvatskog sabora, 15. siječnja 1996.; prema podacima iz 1999. hrvatska strana imala je 12.131 poginulih i 2251 "nestalih" (ukupno 14.382) te 33.043 ranjenih osoba; prema najnovijim podacima u Domovinskom ratu poginulo je ili nestalo oko 13.000 Hrvata.)

Rat je katastrofalno utjecao na demografsko stanje Hrvata u BiH, jer je od početka srpske agresije svoju djedovinu u BiH moralo napustiti više od 400.000 Hrvata (Srbi su prognali oko 210.000, a Bošnjaci-muslimani oko 190.000 Hrvata). Na okupiranim dijelovima hrvatskoga teritorija zabilježena su brojna izživljavanja srpskih ekstremista i vrlo okrutna ubojstva Hrvata i ostaloga pučanstva nesrpskoga podrijetla. Do 31.X. 2001. iz više od 130 masovnih grobnica (Novo groblje u Vukovaru, Ovčara kraj Vukovara, Lovas, Tovarnik, Saborsko, Baćin, Škabrnja, Voćin i druga mjesta) ekshumirane su 3292 žrtve velikosrpske agresije (od toga je identificirano njih 2662), a još se tragalo za 1422 nestale osobe (u veljači 2006. tragalo se za još 1142 osobe). Od 1991. kroz srpske logore u Jugoslaviji i Hrvatskoj (Begejci, Beograd, Bileća, Glina, Knin, Manjača, Morinje, Niš, Sremska Mitrovica, Stara Gradiška, Stojicevo), prošlo je oko 8500 hrvatskih građana (300 zatočenih ubijeno je u logorima u Srbiji). (podaci Ureda Vlade RH za zatočene i nestale, 2001.)

Prema nekim podacima gubici "Teritorijalne obrane Krajine" (1992. preimenovana u "Srpsku vojsku Krajine") u borbama na prostoru tzv. Republike Srpske Krajine, od lipnja 1991. do kolovoza 1995., iznosili su 13.161 poginulih, ranjenih, nestalih i zarobljenih vojnika, uključujući i dezertere; od toga broja je 3496 poginulih i 1857 nestalih (uz napomenu da je stvarni broj sigurno veći). (nepotpuni podaci iz knjige Knin je pao u Beogradu /Beograd, 2000./ Milislava Sekulića, generala tzv. Srpske vojske Krajine)

U ratnim razaranjima u Republici Hrvatskoj uništeno je ili oštećeno 217.009 stanova, oko 120 gospodarskih objekata i 2423 spomenika kulture (od toga je 495 sakralnih objekata /uglavnom katoličke crkve/ na područjima koja su okupirali Srbi); ukupna vrijednost ratne štete u RH procijenjena je na 37,1 milijardi američkih dolara. (Vlada RH, Državna komisija za popis i procjenu ratne štete - Ratna šteta RH, Završno izvješće, Zagreb, rujan 1999.)

www.centardomovinskograta.hr/